

KNJIŽNIČNE USLUGE ZA DJECU RANE DOBI I RODITELJE U HRVATSKOJ

LIBRARY SERVICES TO BABIES AND TODDLERS AND THEIR FAMILIES IN CROATIA

Ivanka Stričević

Sveučilište u Zadru, Odjel za informacijske znanosti
istricev@unizd.hr

Kristina Čunović

Gradska knjižnica "I. G. Kovačić" Karlovac
kristina@gkka.hr

UDK / UDC 027.625

Istraživanje / Research paper

Primljeno / Received: 15. 11. 2012.

Sažetak

Međunarodna knjižničarska zajednica pridaje veliku pozornost knjižničnim uslugama za djecu najranije dobi i njihove roditelje pa IFLA 2007. godine objavljuje Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Rana dob je vrijeme najintenzivnijeg razvoja i ono što je u toj dobi propušteno, teško se kasnije nadoknađuje. Smjernice ne obvezuju, ali jasno naglašavaju da je dostupnost knjižničnih usluga za ove korisnike od iznimne važnosti u zagovaranju čitanja i razvoju govora, te u razvijanju navike posjeta knjižnici, što pridonosi društvenoj uključenosti obitelji u zajednicu. Tijekom 2011. godine, Komisija za knjižnične usluge za djecu i mladež HKD-a provela je istraživanje o knjižničnim uslugama za djecu rane dobi i roditelje koje se provode u hrvatskim narodnim knjižnicama. Podaci su prikupljeni u 61 narodnoj knjižnici, od kojih gotovo polovica provodi navedene usluge. Rad sadrži pregled

rezultata i raspravu u kontekstu suvremenih spoznaja o važnosti knjižničnih usluga za djecu rane dobi i roditelje.

Cljučne riječi: narodne knjižnice, bebe i djeca rane dobi, Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi, rana pismenost

Summary

International library community pays a lot of attention to library services intended for children from the earliest age and their parents, so that in 2007 IFLA published the Guidelines for Library Services to Babies and Toddlers. The early age is a period of the most intense development and what is missed at the time is very hard to make up for later on in life. The guidelines are not binding but rather stress clearly that the availability of library services for this user group is of vital importance in advocating reading and oral skills development as well as promoting regular library membership habits, thus contributing to a greater social inclusion of the family into the community. In 2011, the Commission for Library Services for Children and Young Adults of Croatian Library Association conducted research on library services for children in the early age and their parents in Croatian public libraries. The data were gathered in 61 public libraries, the half of which offer the mentioned services. The research paper includes the results of the survey and discussion in the context of contemporary findings on the importance of library services for children from the earliest age and their parents.

Keywords: public libraries, babies and toddlers, Guidelines for Library Services to Babies and Toddlers, early literacy

1. Uvod

Počeci dječjeg knjižničarstva u Hrvatskoj sežu u pedesete godine 20. stoljeća kada se otvara prvi dječji odjel u Gradskoj knjižnici u Zagrebu, a potom postupno i u drugim hrvatskim narodnim knjižnicama.¹ To je bilo vrijeme kada su dječje knjižnice bile okrenute samo onim korisnicima koji znaju čitati, dakle djeci školske dobi. No, pod utjecajem znanstvenih spoznaja o važnosti predškolskog razdoblja i odgovarajućih poticaja za cjelokupni kasniji razvoj djeteta, te iskustava iz zemalja razvijenog knjižničarstva za djecu, sedamdesetih godina prošlog stoljeća postupno se u hrvatske dječje knjižnice uključuju i

¹ Usp. Stričević, Ivanka; Hela Čičko; Đurđica Križanić Delač. Knjižnične službe i usluge za djecu u hrvatskim narodnim knjižnicama : razvoj, stanje i perspektive. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 1, ? (2006.), 22-36.

djeca predškolske dobi, starija od tri godine. Prijelomnom godinom smatra se 1976. godina kada se u Knjižnici Medveščak u Zagrebu otvara prva igraonica s igrotekom – dakle, organizirani program za predškolsku djecu i posudba igračkaka. Međutim, usluge za te korisnike usmjerene su na djecu za koju se smatralo da mogu sudjelovati u kulturnim i odgojno-obrazovnim aktivnostima izvan obitelji i ustanova predškolskog odgoja, dakle na djecu stariju od tri godine, a ne na njihove roditelje koji su u to vrijeme samo pratnja djeci i ne na djecu mlađu od tri godine. Razloge za to vjerojatno treba tražiti u posebnom društvenom interesu za skrb o djeci starije predškolske dobi koji sedamdesetih i osamdesetih godina rezultira pojavom niza kompenzacijskih programa – onih kojima je cilj obuhvatiti nekim od kraćih programa predškolskog odgoja izvan redovnih dječjih vrtića što više djece od treće godine do polaska u školu.² Narodne knjižnice prepoznate su kao dobar društveni izvor koji može pridonijeti razvoju kraćih programa za djecu predškolske dobi pa su i knjižnice upisivale djecu “vrtićke dobi”. Tek sporadično na dječjim odjelima pojavljuju se roditelji s djecom mlađom od tri godine. Rezultati istraživanja o knjižničnim uslugama za djecu provedenog u hrvatskim narodnim knjižnicama tijekom 2001.-2003. godine³ pokazali su velike razlike među knjižnicama. Uočeno je da su neke knjižnice imale izvrsne prostore/odjele za djecu, da su dobro opremljene odgovarajućom građom i opremom, da razvijaju brojne oblike rada, te da imaju odgovarajuće osoblje za rad s djecom, dok su druge skromnim fondom nudile tek osnovne usluge. Posebne usluge za djecu rane, dakle u dobi do tri godine, u obliku “igraonica za bebe” imalo je samo 5,6 posto dječjih knjižnica u Hrvatskoj.⁴ Tek s pojavom Konvencije o pravima djeteta UN-a 1989. godine,⁵ koja je naglasila pravo svakog djeteta bez obzira na dob na kvalitetno odrastanje, pristup potrebama ove populacije u knjižnici se mijenja i knjižnice postupno upisuju i djecu mlađu od tri godine. Konvencija je utjecala i na kasnije IFLA-ine Smjernice za knjižnične usluge za djecu⁶ koje

² U tom području posebno su bile aktivne lokalne organizacije Društva “Naša djeca” koje objavljuju publikacije s opisima mogućih kraćih programa, među njima i priručnike: Igraonica i igroteka : Priručnik za osnivanje i rad. Zagreb : Savez društava “Naša djeca” SRH, 1983., te Posilović, Antonija. Kutić slikovnica. Zagreb : Društvo “Naša djeca”, 1986.

³ Stričević, Ivanka; Hela Čičko; Đurđica Križanić Delač. Nav. dj.

⁴ Rezultati ankete o stanju dječjeg knjižničarstva u Hrvatskoj, provedene 2001./2002. godine, predstavljeni na Drugom savjetovanju za narodne knjižnice u Osijeku 2004. godine [citirano: 2012-08-30]. Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/hr/strucna_tijela/17/publikacije/

⁵ Usp. Konvencija o pravima djeteta (1989) [citirano: 2012-08-30]. Dostupno na: http://www.unicef.hr/upload/file/300/150215/FILENAME/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta.pdf

⁶ Usp. Smjernice za knjižnične usluge za djecu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

naglašavaju pravo na knjižnicu pod jednakim uvjetima za sve, dakle pravo bez dobnih ograničenja, i kao korisnike posebno navode dojenčad i malu djecu. Početkom devedesetih godina prošlog stoljeća (1993.) u Knjižnici Medveščak u Zagrebu započinje stalni program koji obuhvaća djecu rane dobi i njihove roditelje, tzv. igraonica za bebe.⁷ Tijekom devedesetih i u prvom desetljeću novog tisućljeća, mnoge dječje knjižnice u Hrvatskoj upisuju u knjižnicu djecu rane dobi i, ovisno o razvijenosti usluga za djecu općenito, organiziraju različite programe kako bi djeca od najranije dobi postala korisnici knjižnice, a roditelji suradnici koji će, postajući i sami korisnici programa za roditelje na dječjim odjelima, održati kontinuitet i omogućiti djeci odgovarajuće kulturne i obrazovne poticaje i čitateljsku građu, izvan i u obitelji.

O raznovrsnosti tih programa i otvaranju hrvatskih dječjih knjižnica prema partnerima u zajednici koji mogu obogatiti rad s najmlađima i njihovim roditeljima, govore primjeri dobre prakse, sadržani u hrvatskom izdanju IFLA-inih Smjernica za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi, objavljenom 2008. godine.⁸ Uspoređivanjem navedenih hrvatskih primjera s onima iz svijeta, koji su sadržani u izvornom izdanju Smjernica, mogu se uočiti neke bitne razlike. One se ponajprije odnose na suradnju s domovima zdravlja, što je u svijetu uobičajena praksa dječjih knjižnica, a u Hrvatskoj rijetki i pojedinačni primjeri, te na nacionalne kampanje i projekte za rano čitanje u koje su uključene i dječje knjižnice, a takve su u Hrvatskoj tek u pokušajima. Stručni skup hrvatskih dječjih knjižničara, održan 2007. godine pod nazivom "Roditelji s bebama i malom djecom – dobro došli u knjižnicu!"⁹, pokazao je da su prikazani programi u dječjim knjižnicama usmjereni i na djecu i na roditelje te da knjižnice bitno utječu na kvalitetu života obitelji s malom djecom u zajednici, što i jest glavni cilj knjižničnih usluga za bebe i djecu rane dobi istaknut u spomenutim IFLA-inim Smjernicama. Međutim, radi se o pojedinačnim primjerima, a nikako o sustavnom radu kakav se očekuje od svih dječjih knjižnica. Budući da, osim primjera prakse nema sustavnijih egzaktnih pokazatelja i podataka o tome što i koliko hrvatske dječje knjižnice čine za obitelji s djecom rane dobi, Komisija za knjižnične usluge za djecu i mladež HKD-a provela je 2011. godine istraživanje u hrvatskim narodnim knjižnicama kako bi

⁷ Usp. Stričević, Ivanka. Rana pismenost u kontekstu ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje. // *Dijete i društvo* : časopis za promicanje prava djeteta 9, 2(2007), 49-60.

⁸ Usp. Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008.

⁹ Usp. Stručni skup : Roditelji s bebama i malom djecom – dobro došli u knjižnicu! [citirano: 2012-08-30]. Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/hr/strucna_tijela/17/publikacija/76/

se utvrdilo stanje i dale moguće smjernice za budući rad dječjih knjižnica u ovom za njih važnom području djelovanja. U nastavku se raspravlja o znanstvenim spoznajama koje su potaknule razvoj knjižničnih usluga za djecu rane dobi u svijetu i donose rezultati istraživanja provedenog u hrvatskim dječjim knjižnicama.

2. Knjižnične usluge za djecu od najranije dobi

IFLA-ine Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi¹⁰ polaze od toga da je slobodan pristup knjižnicama za djecu mlađu od tri godine osnovno ljudsko pravo, te da je ostvarivanje tog prava preduvjet za razvoj numeričkih vještina i pismenosti. Pismenost je ključni pojam za knjižnicu - usko je povezana s čitanjem, a osnovni je posao knjižnice da omogući pristup informacijama i čitateljskoj građi na svim medijima te da stalno radi na razvoju čitatelja. Pismenost se razvija od najranije dobi, mnogo prije nego samostalno čitanje, jer se u ranoj dobi razvijaju predčitačke vještine - govorno jezične i vještine dekodiranja. Naime, razvoj pismenosti započinje mnogo ranije no što dijete čita, jednako kao što razvoj govornih sposobnosti ne započinje onda kada dijete počinje govoriti. Stoga se rana pismenost odnosi na skup svega onoga što dijete zna i može vezano uz čitanje i pisanje prije nego što čita i piše. Preduvjet je za samostalno čitanje, pisanje i, što je posebice važno, preduvjet ne samo za vještine potrebne za čitanje i pisanje, nego i za motivaciju za kasnije čitanje, dakle, za razvoj čitatelja.

Upravo je rana dob vrijeme najintenzivnijeg razvoja djeteta, vrijeme u kojem se ono što je propušteno teško ili nikako kasnije nadoknađuje. To se odnosi na sve vidove djetetova razvoja, od spoznajnog do socijalnog i emocionalnog. Pedijatri upozoravaju da mozak novorođenčeta odmah po rođenju stvara trilijune novih veza među neuronima, što je mnogo više od onoga što trenutno treba, ali da se sačuvaju samo one sinapse koje su češće stimulirane u ranom djetinjstvu.¹¹ Osamdesetih godina prošlog stoljeća, posebnu su pozornost izazvala istraživanja plastičnosti mozga jer je s razvojem medicinske dijagnostičke tehnike – računalne tomografije bilo moguće ispitati kako funkcionira mozak djeteta u stvarnom vremenu. Pokazalo se da mozak djeteta koje je izloženo ranoj stimulaciji (dijete kojem se čita i razgovara se s njim) u petoj

¹⁰ Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Nav. dj.

¹¹ Usp. Radonić, Marija; Ivanka Stričević. Rodeni za čitanje : promocija ranog glasnog čitanja djeci od najranije dobi. // Paediatrica Croatica 53 (Supl 1) (2009), 7-11.

godini života ima iznimno razvijena područja koja su odgovorna za čitateljske i govorne sposobnosti, dok istovremeno mozak petogodišnjaka iz socijalno deprivirane sredine ima uspostavljene neuronske veze na minimalnoj razini.¹² Peta godina života je važna jer neuronske veze koje su do tada razvijene ostaju temeljem budućeg razvoja. Znanstvenici su, upozoravajući na razvijenost ovih područja mozga, odaslali poruku o važnosti rane stimulacije djeteta u području jezičnog razvoja i čitanja djetetu. Ova su istraživanja izravno utjecala na pojavu brojnih projekata i programa čitanja naglas i čitanja djeci od najranije dobi u svijetu, primjerice *Born to Read*,¹³ *Reach Out and Read*,¹⁴ *Every Child Ready to Read @ Your Library*,¹⁵ *Bookstart*,¹⁶ *Library Play Corners* – program koji najviše sliči igraonicama u hrvatskim knjižnicama¹⁷ i drugi. Oni su uvijek usmjereni na rad s roditeljima i njihovo poučavanje u području rane pismenosti i na osiguravanje kvalitetne građe/slikovnica za čitanje djetetu. U te su projekte i programe knjižnice uključene ili kao partneri, najčešće zdravstvenih ustanova u kojima pedijatri govore roditeljima o tome da je čitati djeci rane dobi jednako važno kao i brinuti o njihovu zdravlju i prehrani, ili kao pokretači i nositelji programa u kojima sudjeluju razni partneri – domovi zdravlja, rodilišta, mediji, javne osobe, predškolske ustanove i sl. Pedijatrica Klass¹⁸ iz Američke pedijatrijske udruge, krajem devedesetih godina dvadesetog stoljeća preporučuje roditeljima što više čitanja djeci i navodi da dijete koje nikad nije držalo knjigu u ruci ili slušalo priču nije zdravo dijete.

Navedeni projekti i programi polaze od tri čimbenika koji su se pokazali najvažnijima u razvoju čitatelja od rane dobi – poticaji od odraslih, model

¹² Usp. Raising Readers [citirano: 2012-08-30]. Dostupno na: http://www.raisingreaders.net/healthcare_providers/literacy_and_health/brain_development/

¹³ Usp. Born to Read : How to Raise a Reader [citirano: 2012-08-30]. Dostupno na: <http://www.ala.org/Template.cfm?Section=literacy&template=/ContentManagement/ContentDisplay.cfm&ContentID=99459>

¹⁴ Usp. Reach Out and Read - Preparing America's youngest children to succeed in school [citirano: 2012-08-30]. Dostupno na: <http://www.reachoutandread.org/>

¹⁵ Usp. Every Child Ready to Read® @ your library® (ECRR) [citirano: 2012-08-30]. Dostupno na: <http://www.everychildreadytoread.org/>

¹⁶ Usp. Bookstart [citirano: 2012-08-30]. Dostupno na: <http://www.bookstart.org.uk/>

¹⁷ Usp. Library Play Corners [citirano: 2012-08-30]. Dostupno na: <http://www.myhamilton.ca/articles/play-corners-hpl>

¹⁸ Usp. Klass, Perri. Sense and Dispensability : My Patients Want More Than a Medical Diagnosis - and So Do I. // The Washington Post, November 29, 1998.

odraslog/roditelja koji čita i okruženost čitateljskom građom.¹⁹ Knjižnice imaju utjecaj na sva tri čimbenika jer su knjižničari ti koji osiguravaju poticaje (aktivnosti čitanja djeci, savjetodavni rad s roditeljima), pružaju model i djetetu i roditelju, što roditelj prenosi u obiteljski kontekst, te osiguravaju dostupnost čitateljske građe svakom djetetu. Najnovija studija koja analizira niz prethodnih istraživanja o čitanju objavljena 2012. godine²⁰ pokazala je da pristup knjigama ima veći utjecaj na kasnija čitateljska postignuća i odnos prema čitanju nego socio-ekonomski status djeteta/obitelji koji se prethodno smatrao presudnim. Autori zaključuju da osiguran pristup knjigama može ublažiti negativan utjecaj siromaštva na čitateljska postignuća, a kako je poznato da siromašna djeca imaju manje doticaja s knjigom, knjižnice trebaju i mogu djelovati upravo u tom smjeru – osigurati dostupnost čitateljskoj građi svima. Za djecu rane dobi to ponajprije znači da roditelji trebaju skupa s njima biti korisnici knjižnice, jer oni su ti koji će osigurati da iskustvo čitanja ne bude samo izolirani slučaj nego stalna aktivnost u obitelji.

Međutim, osim važnosti knjižničnih usluga za djecu rane dobi i čitanja djeci, koja proizlazi iz razvojnih potreba djeteta, uloga tih usluga može se sagledavati i s društvenog gledišta. Upravo ono je naglašeno u IFLA-inim Smjernicama za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi²¹ jer roditeljima male djece potrebno je mjesto gdje će se sastajati, učiti i razmijeniti iskustva, posebice u onim sredinama gdje postoji opasnost od izolacije obitelji s malom djecom, kao što su to ruralna područja, veliki gradovi, multikulturalne obitelji, siromašne obitelji, obitelji s djecom koja imaju posebne potrebe i sl. Za obitelji koje žive u ovakvim okolnostima, dječja knjižnica može biti most prema uključivanju u zajednicu i bitno pridonijeti kvaliteti života i djece i roditelja. Stoga suvremeni pristup knjižničnim uslugama za djecu rane dobi polazi od toga da je obitelj, a ne samo dijete, korisnik dječje knjižnice, što otvara prostor za suradnju s roditeljima i razne oblike poučavanja roditelja u području razvoja djeteta i razvoja rane pismenosti.

¹⁹ Usp. Maleš, Dubravka; Ivanka Stričević. Roditeljsko poticanje čitalačkih vještina u djece predškolske dobi. // Napredak, 144 (2)(2003), 168-179.

²⁰ Usp. Krashen, Stephen; Lee, Syying, & McQuillan, Jeff. (2012). Is The library important? Multivariate studies at the national and international level [citirano: 2012-30-08]. Dostupno na: <http://www.kzneducation.gov.za/Portals/0/ELITS%20website%20Homepage/IASL%202008/keynote/krashenkeynotewithapp.pdf>

²¹ Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Nav. dj.

3. Istraživanje knjižničnih usluga za djecu rane dobi u hrvatskim narodnim knjižnicama

Dok u Hrvatskoj istraživanja o čitanju djeci predškolske i rane dobi²² i općenito o čitateljskoj kulturi u obitelji ima,²³ istraživanje o uslugama za djecu rane dobi i njihove roditelje u dječjim knjižnicama nije provedeno u posljednja dva desetljeća tijekom kojih se te usluge intenzivnije razvijaju. Takvo je istraživanje važno i nužno jer može dati pokazatelje za razumijevanje posebnosti hrvatskog konteksta, polazište za sustavni razvoj djelatnosti, smjernice za budući razvoj i indikatore za njegovo stalno praćenje.

3.1. Cilj istraživanja i istraživačka pitanja

Cilj istraživanja bio je utvrditi koliko i kakve usluge²⁴ za djecu rane dobi i njihove roditelje razvijaju i provode dječji odjeli narodnih knjižnica u Hrvatskoj, odnosno primjenjuju li se u praksi postavke iz IFLA-inih Smjernica za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi.

U istraživanju se polazi od sljedećih istraživačkih pitanja:

- provode li narodne knjižnice u Hrvatskoj usluge i programe za bebe i djecu rane dobi i njihove roditelje i pridaju li im jednaku važnost kao i uslugama za odrasle?

²² Nazivom “rana dob” obuhvaćena su djeca od rođenja do 12 mjeseci (u Smjernicama se za ovu dob koristi naziv bebe, u izvorniku *babies*), te djeca rane dobi od 12 mjeseci do tri godine starosti (u izvorniku *toddlers*) jer se taj naziv u hrvatskom jeziku koristi za svu mlađu predškolsku djecu. No, kako se u Smjernicama razlikuju oba naziva s obzirom na dob (bebe i djeca rane dobi), koristit će se oba naziva u slučaju kada se prate Smjernice ili su pitanja u anketi formulirana u skladu s Listom za (samo)procjenu sadržanom u Smjernicama. Međutim, u praksi se programi za ovu dob najčešće nazivaju programima za bebe pa će se taj naziv koristiti onda kada dolazi iz konkretne prakse knjižnica.

²³ Primjerice, usp.:

Petr, Kornelija. Obiteljska pismenost. // *Dijete i društvo* 6, 2(2005), 364-378.

Maleš, Dubravka; Ivanka Stričević. Nav. dj.

Jelušić, Srećko; Ivanka Stričević. Informacijske potrebe i čitateljski interesi građana Hrvatske : prikaz rezultata istraživanja. // *Knjiga i slobodno vrijeme, Međunarodni interdisciplinarni stručni skup*, Split, 24. 9. 2010. Split : Gradska knjižnica Marka Marulića, 2010.

²⁴ Pod nazivom “usluge” misli se na cjelokupno djelovanje dječje knjižnice u području komunikacije s obiteljima koje imaju djecu rane dobi, a ne samo na knjižnične usluge kao što su informacijska služba, savjetodavni rad u području čitanja, te posudba i rezervacija građe. Naime, analogno značenju naziva “services” u engleskom jeziku, naziv “usluge” se u kontekstu ovog istraživanja odnosi i na stvaranje prostornih uvjeta za odvijanje djelatnosti, pisane i verbalne oblike komunikacije s obitelji, nabavu i posredovanje odgovarajuće građe, programe za djecu i roditelje i suradnju s drugim organizacijama u zajednici.

- nabavljaju li knjižnice građu u različitim oblicima, prikladnu za najmlađe korisnike, uključujući igračke, tiskanu građu, multimediju i drugo?
- osiguravaju li knjižnice posebnu opremu i siguran prostor za bebe i djecu rane dobi?
- organiziraju li knjižnice posebne programe i igraonice za bebe i njihove roditelje?
- pružaju li neku vrstu pouke (npr., cikluse predavanja) za roditelje kao pomoć pri odgoju djece i jačanju roditeljskih vještina?
- nude li knjižnice informativne letke o važnosti čitanja od najranije dobi?
- uspostavljaju li knjižnice suradničke odnose s pojedincima i organizacijama u zajednici s ciljem osiguravanja dobrobiti za najmlađe korisnike?
- nastoje li narodne knjižnice osigurati ili pribaviti dodatna financijska sredstva kako bi omogućile besplatne knjižnične usluge bebama i djeci rane dobi i njihovim roditeljima?

3.2. Metoda i uzorak

U istraživanju je korištena metoda ankete za prikupljanje podataka o stanju u hrvatskim narodnim knjižnicama obzirom na uvođenje i (ili) provođenje knjižničnih usluga za bebe i djecu rane dobi. Upitnik je sadržavao 12 pitanja otvorenog i zatvorenog tipa. Upitnik se većim dijelom oslanja na Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi,²⁵ točnije na Listu za (samo) procjenu koja se nalazi u Smjernicama i služi kao pomagalo knjižnicama koje žele uvesti, proširiti ili vrednovati svoje usluge za bebe i djecu rane dobi, njihove roditelje, odgajatelje, članove obitelji te sve koji se bave malom djecom.²⁶ Upitnikom se nastojalo saznati u kojoj je fazi uključivanje usluga za bebe i djecu rane dobi u strateški plan knjižnice te koje knjižnične usluge za

²⁵ Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Nav. dj.

²⁶ Lista za (samo)procjenu uz svako područje djelovanja knjižnice omogućuje određivanje stupnja realiziranosti prema hijerarhiji. Pritom "treba razmotriti" znači najniže postignuće, "planira se" znači da svijest o potrebi postoji, "već se provodi" znači primjenu u praksi određene postavke-zahitjeva, a najviše postignuće označeno je kao "ostvareno je i vrednuje se", što znači da se radi o sustavnom radu koji se prati i vrednuje u cilju poboljšanja. Navedene se hijerarhijske postavke koriste pri prikazu rezultata jer govore ne samo o postojanju ili nepostojanju određene usluge ili pristupa, nego i o kvaliteti.

bebe i njihove roditelje provode i razvijaju, a koje planiraju uvesti. Od knjižnica koje provode usluge za bebe i njihove roditelje nastojalo se prikupiti podatke o tome koliko često organiziraju posebne programe te u kom obliku surađuju s rodilištem, pedijatrima i s drugim ustanovama i organizacijama. Upitnik je sadržavao i pitanje tko financira opremanje prostora, nabavu knjižne i neknjižne građe za bebe i djecu rane dobi. Nadalje, upitnikom se ispitivalo pomaže li knjižničarima u nabavi i izgradnji zbirke za bebe, djecu rane dobi i roditelje preporučna *Lista dobrih knjiga za djecu, mlade i roditelje* koju izrađuje i godišnje objavljuje Komisija za knjižnične usluge za djecu i mladež. U posljednjem pitanju, otvorenog tipa, knjižničari su imali mogućnost napisati prijedloge i primjedbe o promišljanju i provedbi knjižničnih usluga za bebe i djecu rane dobi i njihove roditelje.

Istraživanje je provedeno u narodnim knjižnicama koje imaju dječje odjele/dječje knjižnice. Nastojalo se uključiti knjižnice u svim županijama i svih veličina. Od 201 narodne knjižnice, upitnik je ispunila 61 knjižnica, svih veličina iz gotovo svih županija (ukupno 18 županija).²⁷ Pošlo se od hipoteze da većina hrvatskih narodnih knjižnica provodi neke od knjižničnih usluga za bebe i djecu rane dobi i njihove roditelje i odgajatelje, osobito nakon hrvatskog izdanja Smjernica za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi.²⁸

3.3. Rezultati istraživanja i rasprava

Rezultati provedenog istraživanja ukazuju da je gotovo polovica ispitanih knjižnica uključila usluge za bebe i djecu rane dobi (39,3 posto) u svoje redovne programe, a 8,2 posto knjižnica planira uvesti takve usluge, no čak 22 knjižnice (36,1 posto) tek razmatraju takvu mogućnost i još ne planiraju konkretne usluge. U 8,2 posto knjižnica već se vrednuju usluge koje provode, no isto tako 8,2 posto zasad uopće ne planira uvesti navedene usluge, što je vidljivo iz Tablice 1.

²⁷ Vukovarsko-srijemska županija, Primorsko-goranska županija, Osječko-baranjska županija, Zadarska županija, Zagrebačka županija, Grad Zagreb, Bjelovarsko-bilogorska županija, Istarska županija, Međimurska županija, Koprivničko-križevačka županija, Šibensko-kninska županija, Splitsko-dalmatinska županija, Dubrovačko-neretvanska županija, Karlovačka županija, Sisačko-moslavačka županija, Požeško-slavonska županija, Varaždinska županija, Krapinsko-zagorska županija.

²⁸ Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Nav. dj.

Tablica 1: Implementacija usluga za bebe i djecu rane dobi

Uključivanje usluga za bebe	Broj (%) knjižnica
a) razmatraju kako uvesti usluge	22 (36,1%)
b) planiraju se	5 (8,2%)
c) već se provode usluge	24 (39,3%)
d) ostvarene su i vrednuju se	5 (8,2%)
e) uopće se ne planiraju	5 (8,2%)
Ukupno	61 (100%)

Dostupnost knjižničnih usluga za bebe i djecu rane dobi i okruženje poticajno za čitanje može dati velik doprinos ranom razvoju djeteta i općenito humaniziranju života obitelji s malom djecom u svakoj zajednici. Svjesni ove činjenice, 48 knjižnica (78,7 posto) izgradilo je posebne zbirke slikovnica jednostavnih boja i oblika i od različitih materijala i posjeduju također i neknjižnu građu za najmlađe korisnike (Tablica 2.). Od 61 knjižnice čak 47 knjižnica (77 posto) imaju u svom fondu izdvojenu knjižnu zbirku za roditelje o odgoju i zdravlju djeteta. Audio građu za bebe (zvučne knjige, glazba za bebe, računalne interaktivne slikovnice i drugo) imaju 22 knjižnice (36,1 posto), a besplatno članstvo za bebe osiguralo je 16 knjižnica (26,2 posto). Jedan od zahtjeva koji ističu Smjernice²⁹ jest besplatno članstvo u knjižnici za djecu rane dobi. Iako bi besplatno članstvo trebalo biti osigurano za svu djecu jer je važno da sva djeca imaju pristup knjižnici i stalne poticaje na čitanje, besplatno članstvo za djecu rane dobi ima još veće značenje. Naime, odgovarajuću motivaciju roditelja da dolaze s djecom u knjižnicu tek treba razviti, a mnogi od njih ili nisu upoznati s onim što im knjižnice mogu ponuditi ili nisu svjesni koliko je važno čitanje djeci i pristup čitateljskoj građi. Besplatno članstvo ujedno je i poruka da se radi o nečem što je važno za svu djecu, a ne ekskluzivno pravo povlaštenih.

Zasigurno se može očekivati da čitanje priča bebama i djeci rane dobi, standardne pričaonice, postoje u većini knjižnica, no rezultati pokazuju da njih organiziraju samo 22 knjižnice (36,1 posto). Može se pretpostaviti da je uzrok tome neiskustvo knjižničara kako tradicionalne oblike rada dječje knjižnice kao što su pričaonice prilagoditi maloj djeci i roditeljima. Upravo na pričaonicama roditelji bi mogli naučiti što i kako čitati i pričati djeci. Korištenje igračaka u knjižnici osiguralo je 40 knjižnica (65,6 posto), no posudbu

²⁹ Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Nav. dj.

igračaka - igroteku, samo 5 knjižnica (8,2 posto). Igračka je očito prepoznata kao dobar medij za komunikaciju s djecom pa se koristi u samoj knjižnici, no posudba igračaka kući dala bi novu kvalitetu rada s obzirom da igroteke po svom poslanju trebaju sadržavati kvalitetne igračke koje potiču razvoj djeteta i ne smiju podlijegati zakonima tržišta i reklama. Osim toga, posudba građe kući jest jedna od osnovnih usluga knjižnice pa je potrebno dodatno istražiti zašto knjižnice nemaju igroteku i radi li se samo o onima od kojih se zbog njihove veličine prema Standardima za narodne knjižnice³⁰ ne očekuje da igroteku imaju.

Tablica 2: Građa i usluge

Knjižnične usluge za bebe	Broj (%) knjižnica	Komentar
a) besplatno članstvo za bebe	16 (26,2 %)	
b) (ne)knjižna građa za bebe	48 (78,7%)	
c) audio građa za bebe	22 (36,1%)	
d) čitanje priča bebama i djeci	24 (39,3%)	
e) korištenje igračaka u knjižnici	40 (65,6%)	
f) posudba igračaka (igroteka)	5 (8,2%)	Belišće (2009), Bjelovar (1980), Medveščak Zagreb (1976), Split (2010), Vukovar (2000)
g) knjige za roditelje	47 (77%)	
h) siguran prostor za bebe i roditelje	19 (31,1%)	
i) programi za bebe i roditelje	10 (16,4%)	
j) prostor za dojenje i presvlačenje	7 (11,5%)	
k) povremena predavanja za roditelje	24 (39,3%)	
l) ciklus predavanja za roditelje	5 (8,2%)	
m) info letak o važnosti čitanja naglas	22 (36,1%)	
n) posebni programi s udrugama/ ustanovama	16 (26,2%)	
o) nešto drugo	2 (3,3%)	(suradnja s dječjim vrtićem, igraonica za bebe)
p) ne organiziramo usluge za bebe	20 (32,8%)	

³⁰ Usp. Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj (NN 58/99)

Posebne programe igraonice za bebe i roditelje koje vodi stručna osoba, organizira samo 10 narodnih knjižnica (16,4 posto), ali je veći broj knjižnica, njih 19, ipak osiguralo siguran prostor, opremljen igračkama te namještajem namijenjenim bebama i roditeljima (31,1 posto). Za roditelje, odgajatelje i sve koji sudjeluju u odgoju djece, knjižnice trebaju organizirati informativne i poučne aktivnosti - radionice, povremena predavanja, a poželjno je organizirati i cikluse predavanja na pojedine teme kako bi roditelji mogli birati tematske cikluse i sadržaje koji su za njih aktualni. Znanstvena literatura iz područja obrazovanja roditelja govori o važnosti tematskog profiliranja s obzirom na specifičnosti korisničkih skupina³¹ jer roditelje obično manje zanimaju opće teme o odgoju i razvoju, a više one koje se bave nekim vidom, problemom, potrebom koja je za njih značajna, primjerice pitanje usvojenja, starateljstva, specifične okolnosti (polazak u dječji vrtić, školu i sl.), problemi djece rođene s faktorima rizika, djece s teškoćama u razvoju, djece s poremećajima u ponašanju, problemi roditelja izloženih stresnim stanjima, problemi nezaposlenih ili prezaposlenih roditelja, roditelja u jednoroditeljskim obiteljima, manjinske obitelji i sl. Povremena predavanja za roditelje organiziraju 24 knjižnice (39,3 posto), a cikluse predavanja samo 5 knjižnica (8,2 posto), što znači da je mali broj onih knjižnica koje poučavanje roditelja provode stalno i sadržajno usmjereno. Iako čak 20 knjižnica (32,8 posto) ne organizira usluge za bebe, iz rezultata istraživanja je vidljivo da velik broj knjižnica namjerava uvesti nove usluge za najmlađe korisnike i njihove roditelje. Samo 4,2 posto knjižnica ne namjerava, zasad, organizirati ove usluge zbog premalog prostora knjižnice, premalog broja zaposlenih knjižničara ili zbog nedostatka pedagoški obrazovanog knjižničara.

Dokaz da se knjižnične usluge za bebe i njihove roditelje razvijaju i sve više ulaze u redovne knjižnične programe je podatak da čak 38 knjižnica (62,3 posto) planira uz postojeće uvesti neku novu knjižničnu uslugu za bebe koje do sada nisu provodili (Tablica 3.). Tako čak trinaest knjižnica namjerava uvesti povremena predavanja i radionice za roditelje o odgoju i zdravlju djece, roditeljskim vještinama i drugom. Devet knjižnica uvest će čitanje priča djeci rane dobi (pričaonice) i isti broj knjižnica planira uvesti besplatno članstvo za bebe. Manji broj knjižnica namjerava uvesti igraonice za bebe i roditelje uza

³¹ Usp. Stričević, Ivanka. Jačanje roditeljskih kompetencija kroz programe obrazovanja roditelja. // Nove paradigme ranog odgoja / urednica Dubravka Maleš. Zagreb : Alinea, 2011. Str. 125-152.

stručno vođenje, informirati roditelje o važnosti čitanja na glas (informativni leci, usmeno na upisu, plakati na dječjem odjelu i sl.), igroteku, izgraditi posebne zbirke malih slikovnica jednostavnih oblika i od različitih materijala.

Tablica 3: Usluge koje se planiraju uvesti

Planiranje usluga za djecu rane dobi	Broj knjižnica
besplatno članstvo za bebe	9
(ne)knjižna građa za bebe	5
audio građa za bebe	3
čitanje priča bebama i djeci	9
korištenje igračaka u knjižnici	2
posudba igračaka (igroteka)	2
knjige za roditelje	2
siguran prostor za bebe i roditelje	4
programi za bebe i roditelje	8
prostor za dojenje i presvlačenje	1
povremena predavanja za roditelje	13
ciklus predavanja za roditelje	7
info letak o važnosti čitanja na glas	8
posebni programi s udrugama/ ustanovama	4

Od 28 knjižnica koje organiziraju posebne programe za bebe i njihove roditelje, 7 ih održavaju jednom mjesečno i isti broj njih organizira te programe jednom tjedno. Samo jedna knjižnica organizira navedeni program četiri puta tjedno.

“Pravilan rast i razvoj djeteta u srcu je pedijatrijske struke”.³² Pedijatri se susreću s roditeljima od najranije dobi djeteta i pozvani su da daju savjete o poticanju zdravog razvoja djeteta. Stoga se oni, posebice u svijetu, uključuju ili sami potiču nacionalne kampanje za rano čitanje i pričanje djeci, uviđajući važnost ne samo tjelesnog, nego i duševnog zdravlja djece. U Hrvatskoj za sada nema kampanja na nacionalnoj razini i nema značajnije suradnje knjižničara sa zdravstvenim centrima i pedijatrijama, iako postoje primjeri dobre prakse. Prema rezultatima istraživanja, od ukupno 29 knjižnica koje provode i vrednuju usluge za djecu rane dobi i njihove roditelje, 9 knjižnica surađuje u nekom obliku s pedijatrijama. Tako četiri knjižnice uključuju pedijatre u tribine

³² Radonić, Marija; Ivanka Stričević. Nav dj.

i predavanja za roditelje, dvije knjižnice surađuju tako da informativne letke o programu za bebe i roditelje u knjižnici i besplatnom članstvu za bebe slobodno ostavljaju u čekaonicama pedijataru. Pojedine knjižnice prosljeđuju obavijesti o aktivnostima u knjižnici pedijatrima koje oni stavljaju na svoje oglasne ploče ili usmeno prenose roditeljima, pozivaju pedijatre na stručne skupove o važnosti čitanja od najranije dobi. Zajednička suradnja na projektu ranoga glasnog čitanja za djecu od 6 do 12 mjeseci "Rođeni za čitanje" provodi jedna knjižnica.³³ Pedijatri su povremeni gosti u programu/igraonici za bebe.

Kako bi se obitelji i odgajatelji u lokalnoj zajednici bolje upoznali s knjižničnom građom za bebe i djecu rane dobi i raznim posebnim programima i mini-igraonicama za bebe u pratnji svojih roditelja ili drugih članova obitelji, knjižnica se treba približiti životu ljudi i surađivati sa mnogobrojnim stručnjacima, udrugama, bolničkim odjelima za djecu, rodilištem i pedijatrima. U istraživanju nas je zanimalo koliko i u kom obliku 29 knjižnica koje provode i vrednuju usluge za bebe i njihove roditelje surađuju s rodilištem (Tablica 4.). Od 10 knjižnica koje surađuju s rodilištem, najviše ih ima dogovorenu podjelu informativno-poučnih paketa za novorođenčad koji sadrže slikovnicu i (ili) brošuru za roditelje o važnosti čitanja djeci na glas, te prijavnicu za besplatno učlanjenje novorođenčeta u knjižnicu.

Tablica 4: Suradnja s rodilištima

Suradnja s rodilištem	Broj knjižnica
informativno-poučni paket	6
obilježavanje Međunarodnog dana pismenosti	2
drugo (besplatni upisi za sve rođene bebe dvaput godišnje, knjižnica u gostima)	2

Radi se, dakle, o pojedinačnim inicijativama, a ne sustavnim nacionalnim projektima ili kampanjama. Zasigurno ova iskustva i primjeri mogu dobro poslužiti za osmišljavanje cjelovite nacionalne kampanje u koju valja uključiti i medije.³⁴

³³ Ovaj je program potaknut od pedijatrice Marije Radonić u Općoj bolnici Dubrovnik koja slijedi iskustva talijanskoga nacionalnog projekta *Nati per leggere*. Talijanski program nastao je pod utjecajem dvaju američkih projekata - *Born to Read* i *Reach out and Read*.

³⁴ U nacionalnim kampanjama za čitanje djeci rane dobi u svijetu, mediji imaju važnu ulogu jer dopiru do najšire populacije i na taj način skreću pozornost javnosti na aktivnosti pedijataru i knjižnica.

U otvorenom pitanju u upitniku o suradnji s drugim ustanovama i udrugama, od ukupno 29 knjižnica koje provode i vrednuju knjižnične usluge za djecu rane dobi i njihove roditelje, 20 knjižnica je odgovorilo da na različite načine surađuje s udrugama i ustanovama. S dječjim vrtićima surađuje 9 knjižnica kroz organizirane dolaske djece predškolske dobi i zajedničke programe (lutkarske predstave, čitanje priča, likovne radionice i drugo). S obiteljskim centrima surađuje 5 knjižnica tako da zajedno organiziraju tribine i informiraju roditelje o knjižničnim uslugama za bebe. Tri knjižnice surađuju s udrugom roditelja Roda (promocija eko-pelena, autosjedalice), a dvije s Društvom "Naša djeca" (javno zagovaranje važnosti čitanja od najranije dobi). Jedna knjižnica jednom tjedno surađuje s dječjim odjelom bolnice gdje knjižničari čitaju priče djeci, a pojedine knjižnice surađuju s mjesnom oftalmološkom ambulantom, mjesnom udrugom za djecu s mentalnim poteškoćama i ekološkom udrugom, Udrugom Intuita i Centrom za integrativni razvoj "Zašto su prve tri godine života najvažnije", matičnim uredom, udrugom odgajatelja, Koordinacijskim odborom - potpora dojenju (UNICEF), mjesnim Klubom trudnica i roditelja, Udrugom B.a.B.e. (program za dojilje), Hrvatskim čitateljskim društvom, Udrugom za obitelj i roditeljstvo Izvor. Hrvatsko čitateljsko društvo organizira akcije pod nazivom "Čitajmo im od najranije dobi", što je nastavak projekta potaknut od Komisije za knjižnične usluge za djecu i mladež HKD-a.³⁵ U aktivnosti se uključuju dječji knjižničari koji povremeno sudjeluju u izradi preporučnih popisa literature za djecu rane dobi i drugi partneri koji osiguravaju da informacije dolaze do obitelji s malom djecom.

Provedenom anketom dobiven je podatak da knjižnicama nabavu opreme, knjižne i neknjižne građe te programe za bebe i djecu rane dobi najčešće financira lokalna uprava (62,3 posto). Drugi izvori redovnog financiranja ovih usluga su Ministarstvo kulture (42,6 posto) i vlastiti izvori prihoda (46 posto), a 5 posto knjižnica pronašlo je pokrovitelje. U dvije knjižnice (3,2 posto) sami roditelji financiraju program i usluge za bebe i djecu i rane dobi. Raznovrsni izvori financiranja su dobrodošli, no oni mogu govoriti i o nesustavnosti. Naime, sigurni i stabilni izvori financiranja, posebice od lokalne uprave koja osigurava financije za narodne knjižnice, mogli bi pridonijeti razvoju usluga za obitelji s malom djecom u svim knjižnicama.

³⁵ Usp. Čitajmo im od najranije dobi [citirano: 2012-08-30]. Dostupno na: <http://www.hcd.hr/?sel=68>

Posljednjih nekoliko godina, članovi Komisije za knjižnične usluge za djecu i mladež Hrvatskoga knjižničarskog društva uz pomoć dječjih knjižničara priređuju preporučnu *Listu dobrih knjiga za djecu, mlade i roditelje*.³⁶ Na *Listi* se nalaze dobre knjige za djecu od najranije dobi do knjiga namijenjenih mladima, domaćih i stranih autora, te popularno-znanstvenu literaturu za djecu, mlade i roditelje, a odabir se temelji na procjeni kvalitete ilustracije, teksta, jezika i opreme, te primjerenosti i zanimljivosti sadržaja. Ovim istraživanjem nastojalo se saznati pomaže li knjižničarima ova *Lista* kvalitetnih slikovnica u nabavi knjižne građe i izgradnji zbirke za bebe i djecu u knjižnici. Od ukupnog broja ispitanih knjižnica, samo 4,9 posto knjižnica izjavljuje da im preporučna *Lista* ne pomaže i isti postotak knjižnica ne zna da postoji nešto takvo. Najveći postotak knjižnica (47,5 posto) izjavljuje da pogledaju preporučnu *Listu*, ali im nabava ovisi o raspoloživim financijskim sredstvima, a 21,3 posto njih nabavljaju u skladu s preporukama. Radi potrebe informiranja roditelja o literaturi za djecu, svakako bi bilo korisno da *Lista* bude dostupna i onim roditeljima koji za nju ne znaju, a kratki opisi slikovnica, odnosno bilteni koje bi na temelju *Liste* mogli izraditi dječji knjižničari, bili bi vrijedna informacija roditeljima.

U posljednjem pitanju otvorenog tipa knjižničari su imali mogućnost napisati prijedloge i primjedbe o promišljanju i provedbi knjižničnih usluga za bebe i djecu rane dobi i njihove roditelje.

Najčešći problem manjim knjižnicama koje zapošljavaju do dva knjižničara je manjak vremena i financijskih sredstava za provedbu knjižničnih programa za bebe i djecu rane dobi i njihove roditelje. Veliki im je problem premali prostor u kojem je knjižnica smještena. Treći problem koji se ističe je nedostatak pedagoški obrazovanog knjižničara koji bi mogao osmišljavati programe u skladu s razvojnim potrebama najmlađih korisnika. Ove probleme je prepoznalo i navelo 13 posto knjižnica.

Jedna knjižnica poziva Hrvatsko knjižničarsko društvo da pojača medijsku kampanju o potrebi izgradnje i primjerenog financiranja knjižnice u svakoj općini i gradu te da se javno progovori koji to gradovi/općine nisu u stanju riješiti prostorne probleme knjižnica. Nadalje, jedna knjižnica naglašava važnost poučnih radionica, programa i susreta voditelja igraonice, a druga ističe važnost da sva djeca dobiju obvezan besplatni upis, barem do navršene treće godine života, koji bi trebala podržati država odnosno vlasnik knjižnice.

³⁶ Usp. *Lista dobrih knjiga za djecu, mlade i roditelje* objavljenih u 2010. godini : prema preporuci Komisije za knjižnične usluge za djecu i mladež Hrvatskog knjižničarskog društva [citirano: 2012-07-06]. Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/hr/strucna_tijela/17/publikacija/174/

4. Zaključak

Pismenost se razvija od najranije dobi, a osnovni posao knjižnice je omogućiti pristup informacijama i čitateljskoj građi na svim medijima te stalno raditi na razvoju čitatelja. Za djecu rane dobi važno je da su roditelji skupa s njima korisnici knjižnice te da knjižnične usluge uključuju i roditelje i djecu. Upravo IFLA-ine Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi naglašavaju da je obitelj korisnik dječje knjižnice, a suvremene knjižnične usluge za djecu rane dobi mogu bitno pridonijeti kvaliteti života i djece i roditelja.

U svijetu postoje brojni projekti i programi čitanja naglas i čitanja djeci od najranije dobi u kojima su knjižnice uključene ili kao pokretači i nositelji programa, ili kao partneri domovima zdravlja, rođilištima, medijima, predškolskim ustanovama... U Hrvatskoj nije provedeno istraživanje o uslugama za djecu rane dobi i njihove roditelje u dječjim knjižnicama tijekom posljednja dva desetljeća, dakle u vrijeme kad su se te usluge najintenzivnije razvijale. Stoga je Komisija za knjižnične usluge za djecu i mladež tijekom 2011. godine provela istraživanje kojim se nastojalo utvrditi koliko i kakve usluge za djecu rane dobi i njihove roditelje razvijaju i provode dječje knjižnice odnosno dječji odjeli narodnih knjižnica u Hrvatskoj, a koje planiraju uvesti. Od 201 narodne knjižnice, upitnik je ispunila 61 knjižnica iz 18 županija.

Rezultati provedenog istraživanja ukazuju da je gotovo polovica ispitanih knjižnica uključila usluge za bebe i djecu rane dobi u svoje redovne programe. Više od tri četvrtine knjižnica osigurava djeci rane dobi posebne zbirke slikovnica jednostavnih boja i oblika i od različitih materijala, a za roditelje imaju izdvojenu knjižnu zbirku o odgoju i zdravlju djeteta. Besplatno članstvo za bebe osiguralo je 16 knjižnica. Korištenje igračaka u knjižnici omogućuje 40 knjižnica, no posudbu igračaka – igroteku, samo 5 knjižnica. Dokaz da se knjižnične usluge za bebe i njihove roditelje razvijaju i sve više ulaze u redovne knjižnične programe je dobiveni podatak da čak 62,3 posto planira uvesti neku od knjižničnih usluga za bebe koje se do sada nisu provodile. Najveći postotak knjižnica (34,2 posto) namjerava uvesti povremena predavanja i radionice za roditelje o odgoju i zdravlju djece, roditeljskim vještinama i drugom. Samo 8 posto knjižnica ne namjerava, zasad, organizirati ove usluge i to zbog premalog prostora knjižnice, premalog broja zaposlenih knjižničara ili zbog nedostatka pedagoški obrazovanog knjižničara. Ukupno 9 knjižnica surađuje u nekom obliku s pedijatrima, primjerice uključuju pedijatre u tribine i predavanja za roditelje, informativne letke o programu za bebe i roditelje u knjižnici ostavljaju u ordinaciji pedijatra. Od 10 knjižnica koje surađuju s rođilištem najviše ih ima dogovorenu podjelu informativno-poučnih paketa

za novorođenčad koji sadrže slikovnicu i (ili) brošuru za roditelje o važnosti čitanja djeci na glas, i (ili) prijavnicu za besplatno učlanjenje novorođenčeta u knjižnicu. S dječjim vrtićima surađuje 9 knjižnica i to kroz organizirane dolaske djece predškolske dobi i zajedničke programe (lutkarske predstave, čitanje priča, likovne radionice i drugo). Sa županijskim obiteljskim centrima pak surađuje 5 knjižnica tako da zajedno organiziraju tribine, informiranje roditelja o knjižničnim uslugama za bebe. Navedeno pokazuje da se u hrvatskim dječjim knjižnicama provode različite usluge za obitelji s djecom rane dobi, no praksa u knjižnicama se razlikuje s obzirom na količinu i raznovrsnost ponude. Činjenica da postoje i prostorom male knjižnice u ruralnim i manje naseljenim područjima, ne bi smjela biti prepreka primjeni načela da su knjižnice namijenjene svima te da posebnu važnost imaju za obitelji s malom djecom. Naime, one knjižnice koje ni ne razmatraju mogućnost bilo kakvih usluga za djecu rane dobi i njihove roditelje, neće ih ni planirati ni uvoditi, a druge koje su na razini planiranja zasigurno će pronaći model/aktivnost/projekt i sl. koji odgovara potrebama obitelji i mogućnostima knjižnice te tako ispuniti svoje poslanje.

U Hrvatskoj za sada nema kampanja za rano čitanje djeci na nacionalnoj razini u koje bi bile uključene sve dječje knjižnice i nema sustavne suradnje knjižničara sa zdravstvenim centrima i pedijatrima, iako postoje primjeri dobre prakse. Zasigurno ova iskustva i primjeri mogu dobro poslužiti za osmišljavanje cjelovite nacionalne kampanje u koju uz knjižničare valja uključiti pedijatre i medije. Svakako bi trebalo provoditi daljnja istraživanja koja bi dala podatke ne samo o postojanju i vrstama usluga i programa, nego i o kvaliteti i ishodima programa koji se provode, posebice stoga što neke knjižnice navode da vrše vrednovanje usluga.

LITERATURA

Jelušić, Srećko; Ivanka Stričević. Informacijske potrebe i čitateljski interesi građana Hrvatske : prikaz rezultata istraživanja. // Knjiga i slobodno vrijeme, Međunarodni interdisciplinarni stručni skup, Split, 24. 9. 2010. Split : Gradska knjižnica Marka Marulića, 2010.

Klass, Perri. Sense and Dispensability : My Patients Want More Than a Medical Diagnosis - and So Do I. // The Washington Post, November 29, 1998.

Maleš, Dubravka; Ivanka Stričević. Roditeljsko poticanje čitalačkih vještina u djece predškolske dobi. Napredak 144, (2)(2003), 168-179.

Petr, Kornelija. Obiteljska pismenost. // *Dijete i društvo* 6, 2(2005), 364-378.

Radonić, Marija; Ivanka Stričević. Rođeni za čitanje : promocija ranog glasnog čitanja djeci od najranije dobi. // *Paediatrica Croatica* 53 (Supl 1) (2009), 7-11.

Smjernice za knjižnične usluge za djecu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008.

Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj (NN 58/99).

Stričević, Ivanka. Rana pismenost u kontekstu ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje. // *Dijete i društvo* : časopis za promicanje prava djeteta 9, 2(2007), 49-60.

Stričević, Ivanka. Jačanje roditeljskih kompetencija kroz programe obrazovanja roditelja. // *Nove paradigme ranog odgoja* / urednica Dubravka Maleš. Zagreb : Alinea, 2011.

Stričević, Ivanka; Hela Čičko; Đurđica Križanić Delač. Knjižnične službe i usluge za djecu u hrvatskim narodnim knjižnicama : razvoj, stanje i perspektive. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske?* 1(2006.), 22-36.

Čitajmo im od najranije dobi. Dostupno na: <http://www.hcd.hr/?sel=68>

Lista dobrih knjiga za djecu, mlade i roditelje objavljenih u 2010. godini : prema preporuci Komisije za knjižnične usluge za djecu i mladež Hrvatskog knjižničarskog društva. Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/hr/strucna_tijela/17/publikacija/174/

Konvencija o pravima djeteta (1989). Dostupno na: http://www.unicef.hr/upload/file/300/150215/FILENAME/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta.pdf

Krashen, Stephen; Lee, Syying, & McQuillan, Jeff. (2012). Is The library important? Multivariate studies at the national and international level. Dostupno na: <http://www.kzneducation.gov.za/Portals/0/ELITS%20website%20Homepage/IASL%202008/keynote/krashenkeynotewithapp.pdf>

Stručni skup : Roditelji s bebama i malom djecom – dobro došli u knjižnicu! Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/hr/strucna_tijela/17/publikacija/76/